

Dynastia Piastów w Polsce - bilans panowania.

Swoją pracę poświęcę dynastii Piastów, która rządziła od X do XIV w., postaram się sporządzić bilans rządów tej oto dynastii oraz uwzględnić wszystkie aspekty ich władzy. Polskie średniowiecze stworzyło fundament pod mocno zakorzenioną do współczesności tradycję chrześcijańska. W tym okresie nastąpił ogólny rozwój kraju: kultury, szczególnie architektury (głównie budowle sakralne), nauki (powstanie Uniwersytetu w Krakowie), handlu (rozkwit przypada na okres rozbicia dzielnicowego) oraz rozwój urbanizacji. Terytorium naszego kraju ulegało licznym zmianom – zaczynając od Mieszka I, kiedy to kształtem przypominało współczesny obszar Polski, a kończąc na Kazimierzu Wielkim, gdzie Królestwo uległo licznym modyfikacjom – szczegółowo to zagadnienie ukazę w dalszej części mojej pracy. Panowanie dynastii Piastów można podzielić na trzy epoki: wczesnopiastowską (960-1138), dzielnicową (1138-1295) oraz zjednoczonego królestwa (1295-1370).

Charakterystykę rządów Piastów rozpocznę od przedstawienie okresu wczesnopiastowskiego. Epoka ta rozpoczyna się od przyjęcia władzy przez Mieszka I (960) a kończy na podziale Polski (1138 r.). W tej części swej pracy ukazę problem przemiany prowincjonalnego pogańskiego księstwa w chrześcijańskie królestwo o europejskim znaczeniu. Pierwszy krok w tym kierunku uczynił Mieszko I poprzez przyjęcie chrztu za pośrednictwem Czech (966 r.), który łączył się ze ślubem księcia z Dąbrówką. Przyjęcie chrztu zapewniło bezpieczeństwo przed wymuszoną niemiecką chrystianizacją oraz gwarantowało uczestnictwo we wspólnocie polityki i cywilizacji Zachodu, jak zauważył dr S. Rosik: *„Chrzest Mieszka dawał mu uczestnictwo nie tylko we wspólnocie polityki czy cywilizacji Zachodu ale włączał go w społeczność duchową określaną jako christianitas [...]. Władcy byli w niej wywyższeni ponad społeczność w sposób szczególny, gdyż traktowano ich jako namaszczonej przez samego Chrystusa”*¹ W 992 roku książę Mieszko oddał swe państwo pod opiekę Stolicy Apostolskiej wydając dokument „Dagome iudex”. Następny krok w kierunku przemiany księstwa uczynił Bolesław Chrobry poprzez zjazd Gnieźnieński (1000 r.). Wydarzenie to odbiło się głośnym echem po średniowiecznej Europie, gdyż uczestniczył w nim sam cesarz Otton III. Realną korzyścią zjazdu było ustanowienie pierwszego w tej części Europy, arcybiskupstwa w Gnieźnie oraz trzech

¹ Rosik S., Wiszewski P., *Poczet Polskich królów i książąt od Mieszka I do Władysława Łaskonogiego*, Wrocław 2005 str.21

biskupstw: we Wrocławiu, Krakowie i Kołobrzegu. Ważnym punktem pobytu cesarza w Polsce było uzyskanie zgody na koronację królewską księcia Bolesława. Odnosząc się do zjazdu gnieźnieńskiego zgadzam się z opinią prof. J. Wyrozumskiego: „*Mimo swojej religijnej oprawy zjazd gnieźnieński był aktem politycznym o dużej doniosłości. [...] Był więc w pewnym sensie prezentacją cywilizacyjnego dorobku młodej państwowości polskiej wobec najwyższego autorytetu ówczesnego świata zachodniochrześcijańskiego.*”² Uwieńczeniem wieloletnich starań ojca i syna była koronacja Bolesława, która odbyła się w 1025 roku. Fakt ten podniósł rangę państwa oraz znaczenie dynastii Piastów.

Kolejnym zagadnieniem dotyczącym tego okresu było odnowienie państwa polskiego. Rozważając ten temat, należy włączyć się w przyczyny upadku, który nastąpił za czasów Mieszka II Lambert. Pierwszą z przyczyn upadku był najazd wszystkich sąsiadów Polski w 1031 r., w rezultacie którego Polska utraciła ziemie zdobyte przez Bolesława Chrobrego. Drugą przyczyną był spór dynastyczny ze starszym bratem Bezprymem o koronę królewską. Kolejną jawi się zbyt duże obciążenie ludności kosztami wojen, co doprowadziło do wybuchu powstania ludowego. Próby odbudowania tak zrujnowanego kraju podjął Kazimierz Odnowiciel. Musiał on zmierzyć się z buntem ludności oraz chaosem panującym w państwie. Po pierwsze rozpoczął odzyskiwanie utraconych ziem oraz podjął się próby scalenia kraju. W 1047 roku, dzięki pomocy Rusi pokonał Miecława i odzyskał Mazowsze. Po wojnie z Czechami odzyskał Śląsk oraz otrzymał zgodę cesarza na jego posiadanie w zamian za hołd oraz opłatę trybutu. Książę odbudowywał i zakładał nowe grody oraz w znacznym stopniu rozbudowywał podgrodzia. Przeniósł on stolicę Polski ze zniszczonego Gniezna do Krakowa. Odbudował organizację kościelną poprzez przywrócenie biskupstwa w Poznaniu, Wrocławiu i Gnieźnie. Sprowadzono nowych duchownych. Założono klasztory benedyktyńskie w Tyńcu i Mogilnie oraz podjęto działania mające na celu przywrócenie arcybiskupstwa gnieźnieńskiego.

Kolejnym zagadnieniem, godnym uwagi w czasie rządów pierwszych Piastów, jest konflikt biskupa Stanisława z Bolesławem II Śmiałym, za jego czasów nastąpiło wzmocnienie władzy, czego uwieńczeniem była koronacja królewską, jak zauważyła dr M. Żaryn: „*Monarcha osiągnął zatem zamierzone cele – po półwieczu Polska znów stała się niezależnym i w pełni suwerennym królestwem.*”³ Przyczyn konfliktu można szukać w naśladownictwie przez króla czynów swego prapradziada Bolesława Chrobrego. Liczne wojny oraz częste pobyty Bolesława za granicą spowodowały powstanie obozu

² Wyrozumski J., *Historia Polski do roku 1505*, Warszawa 1984, str. 89-90.

³ Dubkowska A., Żaryn J., Żaryn M., *Polski dzieje od czasów najdawniejszych do współczesności*, Warszawa 1995, str. 14.

przeciwników, na czele którego stanął jego brat Władysław Herman oraz biskup Stanisław ze Szczepanowa. Efektem tego sporu było uznanie biskupa za zdrajcę, co doprowadziło do obcięcia członków duchownemu. To wydarzenie spowodowało wzburzenie ludności i król zmuszony został do ucieczki na Węgry. W 1253 Stanisław został ogłoszony świętym, a następnie został pierwszym patronem Polski.

Ważną postacią tej epoki jawi się Bolesława Krzywoustego. Obejmując władzę musiał się uporać z palatynem swego ojca - Sieciechem. Wraz z bratem Zbigniewem zmusili Władysława Hermana, aby ten wypędził możnowładcę z kraju. Poważnym problemem początków rządów Bolesława okazał się jego starszy brat Zbigniew, który starał o władzę w Polsce. W 1107 roku Bolesław wygonił go z kraju. Wygnaniec udał się na dwór cesarski z prośbą o interwencje w Polsce, następstwem czego jest najazd Niemiec w 1109 r. Polacy zwycięsko bronili się pod Głogowem oraz wygrali bitwę na Psim Polu. Wraz z końcem działań zbrojnych Zbigniew wrócił do kraju. Bolesław przyjął marnotrawnego brata przyjaźnie, lecz to był tylko podstęp, gdyż następnie oślepił go, co doprowadziło do śmierci pierworodnego syna Władysława Hermana. Kolejnym problemem rządów Bolesława okazało się pogodzenie tendencji obowiązujących w Europie z sytuacją w kraju. Zgodnie z zwyczajowym prawem władzę w państwie obejmował najstarszy syn. Bolesław był świadomy tego, iż taka decyzja doprowadzi do wojny domowej w kraju, dlatego też starał się znaleźć optymalne rozwiązanie, jakim był podział państwa. W 1138 roku po śmierci Bolesława testament wszedł w życie. Kraj został podzielony na pięć dzielnic: senioralną (ziemia krakowska, wschodnia Wielkopolska z Gniezmem i Kaliszem, część Kujaw, ziemia sieradzka oraz jako lenno Pomorze Nadwiślańskie i Nadodrzańskie), Mazowsze (otrzymał Bolesław Kędzierzawy), Wielkopolskę (otrzymał Mieszko III), ziemię sandomierską (Henryk Sandomierski), oprawę wdowią (ziemia Łęczycka).

Następnym okresem w dziejach panowania Piastów był okres rozbicia dzielnicowego. Trwał on od śmierci Bolesława Krzywoustego aż do koronacji królewskiej Przemysła II w 1295 roku. Okres rozbicia można podzielić na dwa podokresy. Pierwszy datuje się na czasy, kiedy to obowiązywała zasada senioratu. Rozpoczęła się ona wraz z nastaniem rządów Władysława II Wygnańca (1046 rok) i trwała aż do końca rządów Kazimierza Sprawiedliwego (1194). W tym czasie władzę sprawował najstarszy wśród książąt, zaś pozostali byli mu podlegli. Zasada ta obowiązywała do momentu wydania przywileju w Łęczycy, który powołano do życia w czasie zjazdu w 1180 r. Był to pierwszy przywilej dotyczący konkretnej grupy społecznej, jaką stanowiło duchowieństwo. Dzięki temu przywilejowi, jego syn nie będący najstarszym księciem, został władcą. Od tego

momentu możemy mówić o złamaniu zasady senioratu. W drugim podokresie obowiązywała zasada pryncypatu. Władzę obejmował książę, który posiadał największe wpływy i siłę w państwie. O początkach tej epoki mówimy od rozpoczęcia panowania Leszka I Białego (1206) a kończy ją rok koronacji królewskiej Przemysła II.

Okres rozbicia dzielnicowego należy rozpatrywać w wielu aspektach. Co się tyczy kwestii obronnej należy zauważyć fakt, że żadne pojedyncze księstwo nie było w stanie przeciwstawić się obcemu najeźdźcy. Do takich sytuacji dochodziło wielokrotnie przy najeździe cesarza Fryderyka Barbarossy czy ataku Mongołów na Polskę. W obliczu tak potężnych wrogów, książęta podejmowali starania w celu zatrzymania ekspansji, lecz nie posiadali wystarczających sił aby wykonać swój plan obronny. Nieustanne najazdy Prusów, zmusiły Konrada Mazowieckiego do sprowadzenia na ziemi chełmińską Zakonu Najświętszej Maryi Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie - skutki tej decyzji okazały się na tyle trwałe, że odczuwały je kolejne pokolenia. Następną kwestia jest władza. Rozbicie dzielnicowe to czas wydanie pierwszych przywilejów. Służyły one zdobywaniu władzy, czego negatywnym skutkiem okazywało się wywyższenie nieodpowiednich osób. Dzięki przywilejom została złamana zasada senioratu. Kolejną sprawą jest gospodarka. Książęta, którzy nie byli zobowiązani do płacenia królowi danin, mogli zwalniać z ich płacenia nowo przybyłych osadników. W tym czasie gospodarka uległa rozkwitowi, zakładano nowe wsie i miasta, unowocześniono górnictwo, rozwinęło się kupiectwo. Szczególne rozkwit nastąpił na Śląsku. Należy zauważyć, iż mieszczaństwo, reprezentujące wówczas głównie kupiectwo, popierało dążenia zjednoczeniowe. Liczne cła oraz niebezpieczne granice doprowadziły do wyboru na króla Polski Wacława II z dynastii Przemyślidów, którzy panowali w Czechach. Mieszczaństwo rozumiało, iż taki władca zagwarantuje im spokojną granicę oraz wspólną walutę.

Ostatnią epoką panowania Piastów jest czas zjednoczonego Królestwa Polskiego. Trwała ona od koronacji Przemysła II (1295 rok) a kończy się wraz ze śmiercią ostatniego z dynastii Kazimierza Wielkiego. Ważną rolę w procesie zjednoczenia odegrał Władysław Łokietek, gdyż podjął on działania mające na celu zjednoczenie ziem polskich. Na drodze ku zjednoczeniu stanęła dynastia Przemyślidów, której przedstawiciel Wacław II koronował się na władcę Polski w 1300 r. Nowo koronowany władca nie cieszył się poparciem społeczeństwa, z powodu swojej sympatii do Niemców i Czechów. Wacław II nie panował długo, zmarł w 1305 r., a jego syn został zamordowany w 1306 r. Wraz ze śmiercią Wacława III wygasła dynastia Przemyślidów. Kolejną przeszkodą, która stanęła na przeszkodzie ku zjednoczeniu, był niemiecki patrycjat miejski, który obawiał się

ograniczenia swoich praw. Kulminacyjnym punktem tego sporu był bunt krakowskiego wójta Alberta w 1311 r., który został krwawo stłumiony w kolejnym roku. Następną przeszkodę stanowił Zakon Krzyżacki., który w 1308 r. zagarnął Pomorze Gdańskie. Zatem w 1321 Sąd Papieski wydał przychylny wyrok dla Polski, lecz Krzyżacy nie zaakceptowali go i nie oddali zagarniętych ziem. Punktem kulminacyjnym tego konfliktu była wygrana przez Polaków bitwa pod Płowcami w 1331 r. Mimo polskiego sukcesu Krzyżacy zajęli Kujawy i ziemie dobrzyńską. Aktem ostatecznego zjednoczenia kraju była koronacja królewska, która odbyła się w 1320 r. w Krakowie. Jak zauważył P. Jasienica: „*Jego życiorys w pełni popiera dumną tezę współczesnego nam pisarza: «człowieka można zniszczyć, ale nie pokonać».*”⁴

Pomimo zjednoczenia głównych rejonów Polski, nieujednolicone zostało prawo, brakowało jednolitej gospodarki oraz systemu obronnego. Reformy, mające na celu całkowite ujednoczenie zjednoczonych ziem, przeprowadził Kazimierz Wielki. Król starał się uporządkować prawo, wydając Statuty. Pierwszy z nich został wydany w Wiślicy i był skierowany do Małopolski, drugi wydany w Piotrkowie był przeznaczony dla Wielkopolski. Była to pierwsza próba kodyfikacji prawa w Polsce. W celu rozwiązania problemu związanego z gospodarką, król ustanowił jeden podatek, uporządkował sprawy handlu dalekosiężnego, ustanowił przymus drogowy oraz prawo składu. Nastąpiło ustanowienie jednej wspólnej waluty dla całego kraju – grosza. Nie przez przypadek zostało przez Jana Długosza sformułowane zdanie, charakteryzujące czasy rządów tego władcy, które głosi, iż król: „*Zastawszy Polskę glinianą, drewnianą i nieschludną, pozostawił ją murowaną, ozdobną i wspaniałą*”⁵. Władca wybudował ok. 50 zamków, powstawały nowe mury obronne, a już istniejące zostały wzmocnione. Należy zauważyć precyzyjnie prowadzoną politykę zagraniczną, której ukoronowaniem był zjazd władców w Krakowie, który odbył się w 1364 r. Uczestniczyli w nim: cesarz rzymski Karol IV, Ludwik Węgierski, Piotr de Lusignan, a także książęta Śląscy, Pomorscy, Brandenburscy. Zjazd ten podniósł znaczenie monarchii Kazimierza Wielkiego. Król popierał rozwój nauki, czego wyrazem było w 1364 r. ufundowanie Akademii w Krakowie.

Reasumując należy zauważyć, iż okres panowania dynastii Piastów należy do korzystnych dla naszego państwa. Polska w tym okresie przeżywała wzloty i upadki. Zaczynając od epoki wczesnopiastowskiej księstwo poczyniło milowy krok ku cywilizacji poprzez przyjęcie chrztu, który pozwolił zintegrować się z Zachodem. Krokiem dodającym prestiżu była pierwsza w historii Polski koronacja królewska Bolesława Chrobrego.

⁴ Jasienica P., *Polska Piastów*, Warszawa 1967, str. 304.

⁵ Jasienica P., *Polska...*, op. cit., str. 342.

Po chwilach dobrej passy nastąpił kryzys, w wyniku którego państwo chyliło się ku upadkowi. Liczne wojny, bunty ludności oraz spory o władzę doprowadziły do chwilowego rozpadu państwa. W momencie najgłębszego kryzysu, władzę objął Kazimierz Odnowiciel, który dzięki umiejętnej polityce odnowił kraj. Dalej widzimy pozytywne tendencje w rozwoju średniowiecznej Polski. W 1076 r. następuje koronacja Bolesława Śmiałego, który jawi się odnowicielem Arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego. Apogeum władzy wczesnopiastowskiej nastąpiło za czasów panowania Bolesława Krzywoustego. Książę prowadził aktywną politykę zagraniczną, przyczynił się do chrystianizacji Pomorza oraz uzależnił te tereny lennie, zakładał nowe biskupstwa, wspierał rozwój klasztorów. W 1109 obronił kraj przed najazdem Cesarstwem. Na jego dworze powstawały pierwsze kroniki opisujące dzieje naszego kraju, spisywał je Gall tzw. Anonim. Jako przewidujący ojciec, chcąc uniknąć sytuacji jaka zaistniała przed laty między nim a bratem Zbigniewem, podzielił państwo między swoich synów. Podział na dzielnice doprowadził do powstania odrębnych księstw. Od 1138 datuje się okres rozbicia dzielnicowego. W tym czasie nastąpiło największy rozwój gospodarki ziem polskich. Rozwinęło się górnictwo zaczęto lokować miasta i wsie na prawie niemiecki, w rolnictwie upowszechnił się system zwany trójpolówką oraz wprowadzono nowoczesne urządzenia rolnicze, stworzono immunitety, co zmieniło sytuację wolnych chłopów. W organizacji wsi upowszechniły się samorzady wiejskie. Negatywne skutki rozbicia nie przewyższają pozytywnego bilansu rozwojowego tego okresu. Po latach rozdrobnienia feudalnego nastąpiło zjednoczenie najważniejszych ziem Państwa Polskiego. W dobie konfliktów z sąsiadami, nasz wojowniczy król jakim był Władysław Łokietek, potrafił przeciwstawić się silniejszym wrogom oraz utrzymać wewnętrzny ład. Uważam, że ten władca zasługuje na określenie: „choć mały ciałem, był wielki duchem”. Ostatni z Piastów, Kazimierz Wielki śmiało zasługuje ma tytuł króla gospodarczego. Poprzez swoją zręczną politykę zagraniczną unikał konfliktów zbrojnych, co pozytywnie wpłynęło na rozwój handlu. Jako jedyny król otrzymał od potomnych przydomek Wielki, co oddaje ogrom jego zasług. Jak wynika z mojej pracy, czas panowania Piastów na tronie Polski zasługuje na pozytywną ocenę.

Bibliografia:

- Barański M. K., *Dynastia Piastów w Polsce*, Warszawa 2005.
- Dubkowska A., Żaryn J., Żaryn M., *Polski dzieje od czasów najdawniejszych do współczesności*, Warszawa 1995.
- Grodecki R., Zachorowski S., *Dzieje Polski średniowiecznej*, t. 1, Kraków 1995.
- Jasienica P., *Polska Piastów*, Warszawa 1967.
- *Polska pierwszych Piastów*, pod red. Manteuffela T., Warszawa 1974.
- Rosik S., Wiszewski P., *Poczet Polskich królów i książąt. Od Mieszka I do Władysława Laskonogiego*, Wrocław 2005.
- Samsonowicz H., *Historia Polski do roku 1795*, Warszawa 1985.
- Wyrozumski J., *Historia Polski do roku 1505*, Warszawa 1984.